

Referer som:

Skogen, K. og Krange, O. (2021) Klasserelasjoner i skogbygdene og (den nye?) arbeiderklassen. I: Ljunggren, J. og Nordli Hansen, M. (red.) *Arbeiderklassen*. Oslo: Cappelen Damm Akademisk

Ketil Skogen

Olve Krange

Klasserelasjoner i skogbygdene og (den nye?) arbeiderklassen

Prolog: Julussa forever!

Julussa er ei lita elv sør i Østerdalen. Til å være et ganske unnselig vassdrag har elva fått mye oppmerksomhet. Det vi si: Ikke selve elva, som renner rolig gjennom et slakt og udramatisk dalføre, men navnet er uløselig knyttet til to konflikter som er typiske for hver sin epoke det siste hundreåret, som kan si oss en del om utviklinga i klasseforholdene i Bygde-Norge, i hvert fall i denne delen av landet.

Den første var selveste Julussakonflikten, en fløterstreik i 1927, der det kom til håndgemeng med streikebrytere og konfrontasjoner med statspolitiet, og der de streikende bevæpnet seg. Det fortelles at da en skogeier kom for å forhandle, tok en av karene børsa og skjøt spaserstokken hans tvers av. Men det er kanskje ikke sant. At et gardekompani sto klart til innsats på Terningmoen i Elverum, er imidlertid helt sant. Det ble rett nok aldri brukt mot de streikende, men både Julussakonflikten i seg selv og de livskraftige historiene om den er uttrykk for intensiteten i klassekampen i Norge på den tida, og for de sterke og seiglivede motsetningene mellom en rik skogeierklasse og skogsarbeiderne i Hedmark. Da det skulle stiftes lokalavdeling av Skog- og landarbeiderforbundet i Sør-Østerdal, var stemningen så tilspisset at møtedeltakerne valgte å hoppe ut av vinduet og stikke til skogs da lensmannen kom på besøk. De kom seg unna, og fagforeninga ble siden stiftet under mer fredelige omstendigheter, men stadig i et klima av mistenksomhet mellom klasser og åpen antagonisme mellom arbeid og kapital.

Klassemotsetninger bobler under overflata i Østerdalen den dag i dag. Likevel er det nok ikke bilder av statspolitiet og streikende fløtere ved Brattveltdammen som først melder

seg når Julussa nevnes. For noen år siden kom det nemlig ulv inn i området, og reviret som ble etablert, fikk navn etter elva. Siden flyttet Julussaflokken seg gradvis nordover. Men forflytningen stoppet ved Storsjøen i Rendalen i januar 2018: Julussaflokken var den ene av to flokker som ble skutt under lisensjakt. Selv om jakta var lovlig, fikk den konfliktene rundt ulven til å toppe seg. Noen så den største ulvejakta i nyere tid som en stor seier, andre som et uhyrlig overgrep.

Begge konfliktene, som på høyst ulike måter involverer er lite vassdrag i Hedmark, kan si oss mye om samfunnsendringer de siste hundre åra, og ikke bare på bygda. Og sannelig er det et pust av klasserelasjoner i ulvekonflikten også.

By mot land?

I mediene og den offentlige debatten dominerer en framstilling av forholdet mellom by og land som en av vår tids viktigste motsetninger, som hevdes å gi store politiske konsekvenser. Oppfatningen målbæres av mange, også internasjonalt, og anvendes som tolkningsramme for en rekke konkrete konflikter. Ordsammenstillingen «urbane eliter», som ikke minst Senterpartiet bruker flittig, eksemplifiserer det samme: Makt har først og fremst sete i byene, og bygda er preget av avmakt.

Slik blir «bygda» ikke bare konstruert som et undertrykt samfunn, men også som en homogen sosial enhet uten viktige interessekonflikter. «By mot land»-konstruksjonen tilslører motsetninger som har stor betydning for arbeiderklassen på landsbygda. I skogbygdene på Østlandet har klassekonfliktene vært ekstreme opp gjennom historien, og om man ser nærmere etter, framstår de fortsatt som sentrale for det sosiale livet og ikke minst for maktforholdene der.

Kontrollen over naturressurser gir fortsatt grunneiere stor og svært synlig innflytelse i slike lokalsamfunn. Som så mange andre aspekter ved klassesamfunnet er også dette mindre voldsomt enn i 1927, men ikke mindre viktig. Betydningen som privat eiendomsrett har for klasse- og maktforhold på bygda, synliggjør et sentralt aspekt ved klasserelasjoner som ikke får så mye oppmerksomhet i moderne klasseforskning. Det er besynderlig, ikke bare tatt i betraktning eiendomsrettens åpenbare historiske betydning, men også dens sentrale plass i tidligere sosiologisk klasseteori. Og her tenker vi ikke bare på eiendom som rikdom, som for så vidt fanges opp av den store interessen for ulikhet og ressursfordeling vi nå ser i samfunnsdebatten og i sosiologien. Det er eiendomsrett som politisk maktbase og rett og slett

den gode gamle kontrollen over naturressurser og produksjonsmidler vi mener man må bestrebe seg på å forstå. Det gjelder i dag like mye som på Marx tid.

Skogbygdene og utnyttelsen av naturressursene der er en kontekst som er godt egnet til å observere forholdet mellom klasser i en moderne økonomi, selv om skogbruk og skogindustri betyr mindre enn før. Men norsk natur, ikke minst skogen, er i stor utstrekning eid av personlige grunneiere. 75 prosent av Norges landareal er i privat eie. Rett nok eies mye norsk skog av små grunneiere med lite økonomisk utbytte fra skogen, men i Østerdalen dominerer de store skogeierne. Der står vi overfor en tydelig kapitalisme, hvor noen (få) eier den ressursen som danner grunnlag for økonomisk virksomhet. De utgjør et sjikt som har hatt en sentral rolle i industriutvikling og annen økonomisk aktivitet i bygdene. Eiendomsretten har ikke bare gitt dem økonomisk gevinst gjennom kontroll over ressurser, men også politisk makt både lokalt og nasjonalt. Andre, og langt flere, ønsker også å utnytte de samme ressursene på ulike måter, men er avhengig av grunneierne for å kunne gjøre det. Mange tilbyr sin arbeidskraft i skogbruket nå som tidligere, eller i forbindelse med hyttebygging, kraftutbygging og annet som grunneierne driver med. Tilgang til utmarka er også viktig for å realisere egne livsprosjekter, ikke minst i den fritida som har blitt så sentral for både individuell identitet og reproduksjon av kultur. På en måte kan vi betrakte bygda som et «akvarium» der vi i liten skala kan observere mekanismer som styrer klasserelasjoner i moderne samfunn, og det gjelder ikke minst betydningen av privat eiendomsrett.

Forskning på bygda

Vår forskning i skogbygdene på Østlandet har hovedsakelig hatt konfliktene rundt store rovdyr, og særlig ulven, som kjernetema. Men disse konfliktene kan ikke forstås uten å se dem i en større samfunnsmessig sammenheng, for de handler om mye mer enn at dyr med skarpe tenner skaper problemer for deler av befolkningen på bygda. De er innvevd i samfunnsmessige endringsprosesser og motsetningsforhold av en mye mer generell art, ikke minst i klasserelasjoner. Og egentlig er det vel også det vi som sosiologer har vært mest interessert i. Derfor har de mange intervjuene vi har gjort med enkeltpersoner og grupper i skogbygdene langs svenskegrensen siden 1999 (til sammen flere hundre personer i delstudier med ulike finansieringskilder, men der datamaterialet utgjør en naturlig helhet), gitt oss et godt grunnlag for å skrive om klasserelasjoner i disse områdene. En grundig beskrivelse av studiene fram til 2015 finnes i boka *Wolf Conflicts. A Sociological Study* (Skogen, Krangle & Figari, 2017). Ikke bare har vi et rikt forskningsmateriale å støtte oss til (siste datainnsamling i

2018, se Skogen, Johansson, Figari, Flykt & Krange, 2018). Vi har også holdt god kontakt med lokalsamfunn vi har gjort feltarbeid i, og på den måten har vi vedlikeholdt vår oversikt over situasjonen der.

Fra Stor-Elvdal og sørover gjennom Østerdalen og øst i Hedmark er det skogen som gjelder. Slik har det alltid vært. Dette er ikke jordbruksområder, selv om det finnes noen gårder. Mange skogeiendommer er svært store og har gitt grunnlag for eventyrlig rikdom, en rikdom som lett kan observeres i de gedigne bygningene på gård etter gård nesten uten jordvei. I Østerdalen er de færreste av disse eiendommene eldre enn 1800-tallet, og en god del ble overtatt av forretningsfolk fra Christiania i årene rundt forrige århundreskifte. Siden har flere lagt under seg betydelig mer grunn. Den sosiale motsatsen var en stor klasse av eiendomsløse skogsarbeidere, etter hvert også industriarbeidere i fabrikker og sagbruk som skogeierne startet. Deler av denne arbeiderklassen var i perioder både radikal og militant, slik Julussakonflikten viste. Åmot kommune hadde ordfører fra NKP allerede før krigen, og i Åsnes var NKP representert i kommunestyret til etter år 2000.

Eiendomsforhold og sosiale forhold ellers er ikke de samme i skogbygdene som i alle andre deler av Bygde-Norge, men også i områder der jordbruk og husdyrhold har spilt en større rolle (det ikoniske bildet av den norske bondebygda), har lønnsarbeidere og i tidligere tider husmenn utgjort en stor del av befolkningen – igjen varierende mellom landsdeler. I dag er det cirka 39 000 gårdsbruk i Norge, og tallet raser nedover (Statistisk sentralbyrå, 2020a). De som ikke driver disse, holder nødvendigvis på med andre ting, selv om de bor på bygda.

Arbeiderklasse i endring

Økonomisk og teknologisk utvikling har ikke fulgt noe annet mønster på landet enn i byen. Det er ganske enkelt den samme kapitalismen som rår overalt. Det manuelle arbeidet blir mindre vanlig og mindre viktig. Den tradisjonelle arbeiderklassen krymper i både by og bygd. Om det er noen forskjell mellom våre skogbygder og mer urbane strøk, må det være at utviklingen fra arbeidsintensiv til teknologiintensiv produksjon har gått særlig raskt i skogbruket, fra de første motorsagene var å se i norske skoger tidlig i 1950-årene, til de første hogstmaskinene kom til Norge rundt 1980. I 2019 var godt under 6000 personer sysselsatt i skogbruket på landsbasis, og virksomheten bidro med 0,2 prosent av BNP (Statistisk sentralbyrå, 2020a, 2020b). I samme tidsrom har treforedlingsindustrien, som sysselsatte mange i disse områdene, blitt dramatisk redusert. Rena Kartongfabrikk, som var en bastion for radikal arbeiderorganisering, gikk over ende i 1998 etter en lang døds-kamp. En stor

arbeiderklasse, tidvis militant og stolt, har i en viss forstand forvitret: Den er både desimert og transformert, akkurat som i urbane områder – men trolig i enda større grad, fordi de økonomiske endringene ikke på samme måte har brakt med seg alternative sysselsettingsmuligheter. Distrikts-Norge har hatt en voldsom befolkningsnedgang siden 1950-årene, og dette har rammet skogbygdene hardt. Mekanismene bak denne nedgangen er vel kjent, og vi går ikke nærmere inn på dem her. Men for de delene av arbeiderklassen som klamrer seg fast i bygdene, har det blitt særlig utfordrende å videreføre en livsform som tidligere ga mening til eksistensen der. Manuelle jobber av den typen som særlig menn tidligere kunne regne med, er det få igjen av, og mange av dem er utrygge. Likevel har den gamle arbeiderklassens mest stedbundne (mannlige) etterkommere ofte greid å finne arbeid, selv om det har medført sesongvariasjoner og kombinasjon av ulike inntektskilder. I våre studieområder har dette dreid seg om reiselivsbransjen (ulike skianlegg er et typisk eksempel), diverse tjenesteyting i de stadig voksende hytteområdene, men også deler av offentlig sektor som krever lite utdanning. Også for unge menn har vi sett at dette kan gjelde både omsorgstjenester, skole (undervisningsassistent, SFO) og barnehage (se for øvrig kapitlet til [Hansen og Ljunggren om endringer i yrkesstrukturen](#)).

Det direkte økonomiske avhengighetsforholdet mellom den rurale arbeiderklassen og grunneierne er mindre tydelig, men fortsatt utgjør eiendomsretten til land- og naturressurser et maktgrunnlag i skogbygdene. Ikke bare er virksomheten i skogen og dens ringvirkninger viktig i mange områder. Sysselsettingen er drastisk redusert, men den økonomiske betydningen er fortsatt stor for grunneierne selv, for restene av skogindustrien og for de nye aktørene i skogen (entreprenører, transportører og skogandelslag, der de sistnevnte nå opererer som industrielle aktører med egne økonomiske interesser, mye på samme måte som gigantene i landbrukssamvirket, som Nortura og Tine). Skogbruket og restene av skogindustrien tilbyr dessuten jobber som viderefører grunntrekk i den gamle arbeiderklassens kultur, som fysisk bearbeiding av omverdenen og materiell produksjon med store maskiner og lastebiler. De få som fortsatt arbeider her, er ikke bare bærere av en historisk klassekulturell arv, men utgjør et symbolsk bindeledd til den særegne formen for materiell produksjon som handler om utnyttelse av lokale naturressurser og transformasjon av villmark til utmark. Utmark er nemlig på mange måter villmarkas negasjon, den er å forstå som et kulturlandskap formet av forfedrenes slit (Skuland & Skogen, 2014; Skogen, Ghosal, Skuland & Krishnan, 2019). Slitet hadde som formål å mette familier under harde kår, men også å bygge landet – et ærefullt oppdrag fylt av motsigelser som ikke minst Hans Børlis

lyrikk gir oss innsikt i. Børli har bedre enn de fleste formidlet dobbeltheten i kjærlighet til naturen og en dyp respekt for småfolks slit for å bearbeide den.

I vår forskning har vi observert en rekontekstualisert reproduksjon av lokal arbeiderklassekultur – en arbeiderklassekultur som ikke lenger holdes oppe av sitt historiske materielle utgangspunkt, og som ikke lenger er direkte forankret i skogsarbeidet eller i industrien. Fritida blir viktig. Det er ikke i arbeidet på pleiehjemmet, i barnehagen eller i kafeen på skisenteret at unge fra bygdas arbeiderklasse finner arenaene der de kan videreføre kultur og livstil som de lærte av generasjonene før dem, men skogen og utmarka er fortsatt viktig. Jakt og fiske blir hjørnesteiner i mange livsprosjekter, særlig for unge menn. Dette gir en ny dimensjon til avhengighetsforholdet mellom eiendomsbesittere og arbeiderklasse: Grunneierne kontrollerer fremdeles den ressursen folk er avhengig av. Rett til jakt og fiske er eiendomsrett, ikke allemannsrett.

Betydningen av en høstingskultur i denne rekontekstualiserte kulturreproduksjonen er typisk rural, men at kulturelementer vedlikeholdes i nye kontekster, er et allment fenomen, slik forskerne fra birminghamskolen beskrev i sine klassiske studier fra Storbritannia i 1970-årene (Willis, 1977; Hall & Jefferson, 1976). Også nyere studier har vist at unge menn fra arbeiderklassen viderefører grunntrekk i en maskulin klassekultur på arbeidsplasser i serviceøkonomien og ikke minst i fritida (se f.eks. Nayak, 2006; McDowell, 2003; [Ljunggrens kapittel i denne boka](#)). Vi har i tidligere arbeider framhevet betydningen av fritida som arena for reproduksjon – og kreativ tilpasning – av sentrale klassekulturelle elementer i ei tid der disse ofte ikke lenger kan forankres i det arbeidslivet de historisk har utviklet seg innenfor (Krange & Skogen, 2011). Våre studier har vist at jakt kan være en slik kulturreproduksjonsarena for unge menn og gutter, ikke bare i skogbygdene, men også i mer urbane strøk (Borgen & Skogen, 2013). Det ser ut til at nettopp jakt som fritidsarena har kvaliteter som gjør den egnet til å framheve trekk som er viktige i arbeiderklassekulturen. Det finnes mange ulike former for jakt i Norge. Jaktkulturene varierer, og jakta har oftest et bredt spekter av mening for den enkelte jegeren, som naturopplevelser og kameratskap. Men all jakt innebærer en konkret form for fysisk interaksjon med naturen, som har klare elementer av produksjon (fysisk bearbeiding av omgivelsene med et håndgripelig resultat). Dette gjøres ved hjelp av verktøy (våpen, GPS med mer) og en praktisk, erfaringsbasert kompetanse, ofte overlevert fra generasjon til generasjon. Jakta gir også mulighet til å demonstrere utholdenhet og styrke på måter som det blir mindre og mindre mulighet til i arbeidslivet. Alt dette er sentrale elementer i den tradisjonelle arbeiderklassekulturen (Willis, 1979; Krange & Skogen, 2007a, b). Jakt er selvsagt en mangslungen aktivitet, og ulike varianter kan inneholde

kulturelementer med ulik sosial forankring, men de jaktformene som videreføres av mange arbeiderklassemenn på bygda, passer som hånd i hanske til den kultureproduksjonen vi er interessert i her.

Vår forskning har vist at mange jegere som jakter i områder de kjenner godt, slik mange jegere med rural arbeiderklassebakgrunn gjør, føler at de har en moralsk eiendomsrett til naturen der de jakter (Øian & Skogen, 2016). Noen ganger kommer konflikten mellom moralsk og juridisk eiendomsrett fram i lyset, for eksempel når grunneiere heller vil satse på mer lukrativ jaktutleie til pengesterke turistjegere, eller når veibommer holdes låst. Da det digre militære øvingsområdet Regionfelt Østlandet skulle etableres i vårt studieområde, var det ganske stor motstand lokalt. Ikke minst var berørte grunneiere imot, og det oppsto en sjelden allianse mellom dem og aktivister fra miljøbevegelsen. Samtidig var det mange som ønsket skytefeltet velkommen. Arbeidsplasser var selvsagt viktig, men ikke sjelden kunne man høre dette argumentet: «[Grunneier X] holder alle bomber låst, og Gråfjellet er utilgjengelig for vanlige folk. Men når Forsvaret kommer, skal vi nok få låst opp!» Bommene var både et praktisk problem og en evinnelig påminnelse om klasseforhold og makt i skogen. I en undersøkelse om jegeres meninger om kommersialisering av jakt kom det ikke fram mye prinsipiell kritikk av private jaktrettigheter (Øian & Skogen, 2016). De jegerne vi snakket med, var stort sett fornøyd med egen tilgang til jakt, selv om noen var bekymret for framtida. Men det var én side ved grunneierretten som kunne få temperaturen til å stige, nemlig låste bomber, som ble sett på som en hindring for både jakt og annet friluftsliv – et tydelig uttrykk for hvem som egentlig har råderett i skogen, og en symbolsk markering av makt.

Men det dominerende bildet er at den moralske eiendomsretten (som handler om både jakttradisjoner og historisk ressursutnyttelse mer allment) flyter sammen med den juridiske i et opplevd interessefelleskap rundt høsting, ressursutnyttelse og materiell produksjon. Dette er ikke unikt for bygda, men er kanskje tydeligere her – ikke minst sett i lys av den oppkonstruerte «hovedmotsigelsen» mellom det urbane og det rurale.

Entré: en moderne og ekspansiv middelklasse

Som vi har vært inne på, har sysselsetting i industri- og primærnæringer falt dramatisk siden 1960-årene. En like framtrødende prosess er den moderne middelklassens ekspansjon, både demografisk, økonomisk og kulturelt. Middelklassens politiske og kulturelle makt, som er mer tydelig enn før, er basert på dens dominans i statsapparatet, mediene og utdanningssystemet (Krange & Skogen, 2007a; **Hovdens kapittel i denne boka**). Dette er makt

som mange får føle i sitt hverdagsliv, og som dermed kan oppleves som mer påtrengende enn den økonomiske makta som i enda større grad setter rammene for folks liv. Middelklassens makt er nærmere i hverdagslivet, den er mer konkret og derfor lettere å konfrontere, i det minste gjennom *kulturell motstand* (Krange & Skogen, 2011, Skogen, Krange & Figari, 2017).

Det er ingen tvil om at folk med høyere utdanning dominerer innenfor naturforvaltningen og tilsynelatende har stor makt der, men våre informanter fra arbeiderklassen uttrykte også en mer generell skepsis til kunnskapselitene. De opponerte mot et sjikt av eksperter som etter deres oppfatning alltid hadde myndighetenes øre. Når formelle maktorganer skal fatte beslutninger, støtter de seg oftest på ekspertenes råd, og dermed har ekspertene stor innflytelse – kall det gjerne makt. Dette er noe alle kan se, og det gjør seg gjeldende på en rekke livsområder (slett ikke bare innen naturforvaltning), som helse, kosthold, utdanning, barneoppdragelse, kunst, hjemmeinnredning, reisemål i ferien. Eksperter i kraft av formell utdanning og kulturell kapital gjør nærmest rent bord, både i mediene og i formelle maktorganer. Abstrakt vitenskapelig kunnskap har en gjennomgående dominerende stilling, og slik korresponderer kunnskapsformer med sosiale skiller. Folkelig kunnskap befinner seg som regel i en underordnet posisjon i forhold til vitenskapen og den autoriserte, formaliserte ekspertkunnskapen (se også Nordhagens kapittel i denne boka). Det vi ser, er en «kunnskapens arbeidsdeling» som føyer seg inn i klasserelasjonene i dagens kapitalistiske samfunn. Men det er ikke bare en utpreget ekspertelite som forvalter den offisielt sertifiserte og formaliserte (vitenskapsbaserte) kunnskapen, og som dermed befinner seg i en maktposisjon – rett nok mer eller mindre tydelig, mer eller mindre sterk. Sett fra mange av våre informanters synsvinkel var også den lokale høyt utdannede middelklassen (ofte innflyttere) en tydelig sosial gruppe, som noen kalte *den egentlige overklassen*. Samtidig så de for seg en allianse av politikere, byråkrater, forskere og naturvernere – representanter for en mektig middelklasse – som brukte sin innflytelse til å forandre deres liv, hensynsløst og uten innsikt i situasjonen for folk som må bære byrdene med økende rovviltbestander og andre belastninger som rammer bygdene (Skogen, Krange & Figari, 2017). Dette er det samme som Arlie Hochschild beskrev så levende i *Strangers in their own land* (Hochschild, 2016), basert på omfattende intervjuer med hvite arbeiderklasse-mennesker i Louisiana. Der var det ikke rovdyrpolitikken som sto i sentrum, men i høy grad moderne miljøpolitikk som ble ansett som en viktig årsak til nedgangstider og arbeidsløshet – og som ble tredd nedover hodene på vanlige folk av eliten i nord.

Den økonomiske makta er vanskelig å få tak på av flere grunner. I den globaliserte kapitalens tidsalder er den på et overordnet nivå diffus og upersonlig. Der hvor naturen er den viktigste ressursen, på bygda, kan den være personlig den dag i dag, men det gjør den ikke mindre belastende å ta i tu med. Desperasjonen som drev fram politisk organisering mot lokale skogsbaroner før i tida, er tross alt borte. Den makta som utøves nå, er både personlig på en direkte måte (for eksempel kontroll over tilgang til ressurser i fritidssammenheng) og samtidig diffust innvevd i lokale (politiske) maktstrukturer. I norsk rural og regional sammenheng er det siste godt beskrevet av Slottemo (2018), som har studert senterpartipolitikeres (det vil ofte si grunneieres) politiske makt i Nord-Trøndelag, og som har funnet at den er meget omfattende.

Det er mange grunner til å være skeptisk til naturvern. Hvis man er skogeier, er ikke skogvern det man helst vil ha. Men det vi så, var noe annet. Ingen av våre arbeideklasseinformanter eide skog. Kanskje kan naturverneres ønske om å endre skogbruket til mer forsiktig drift og mer vern oppfattes som en trussel mot arbeidsplassene. Men når sysselsettingen i sektoren raser, er det få som innbiller seg at det er Naturvernforbundets skyld. Alle kan se at teknologien tar over i skogen, og at industrien flyttes ut av landet, men likevel kan vern og andre begrensninger i skogbruket oppfattes som en medvirkende faktor, og som et hinder for ekspansjon. Skogbruket har vært en kilde til konflikt mange steder i verden, ikke minst på USAs vestkyst. USAs strenge artsvern gjennom Endangered Species Act (mye strengere enn i Norge) førte til automatisk fredning av gammelskog i Washington, Oregon og nord i California i 1990-årene på grunn av truede fuglearter. Den mest ikoniske arten var «the northern spotted owl», en liten ugleart som snart befant seg i sentrum for en kamp mellom (urbane) miljøvernere, føderale myndigheter og delstatsmyndigheter på den ene siden og skogindustrien og skogs- og sagbruksarbeidere på den andre. En «bumper sticker» man ofte kunne se på denne tida, hadde påskriften «save a logger, shoot an owl» (Loomis & Edgington, 2012).

En annen amerikansk parallell kan vi hente fra kullgruvene i Appalachia, som for det meste er nedlagt, men der Trump og hans allierte (ofte de samme som eide gruvene og la dem ned) lovte at de skulle «bring back coal» ved å kvitte seg med miljørestriksjoner fra Obama-perioden. Trump og andre republikanere nådde ut til store nok deler av arbeiderklassen til å få deres støtte, på tross av bitre erfaringer med både gruveulykker og galopperende sosial elendighet i kjølvannet av nedleggelsene (som ikke skyldtes miljøkrav, men større lønnsomhet i de enorme dagbruddene lenger vest i USA og konkurransen fra andre og mer kostnadseffektive energikilder) (Kojola, 2019). Sannelig kan man høre et slags rop om «bring

back logging» fra Østerdalens dype skoger også, til tross for at avvirkningen er rekordhøy allerede.

Naturvern oppfattes også som truende av andre grunner enn de som gjelder økonomi og sysselsetting. Det har sin opprinnelse nettopp i den ekspansive urbane middelklassekulturen som utsetter andre livsstiler for et voldsomt press, på de fleste livsområder, og skepsisen føyer seg inn i en bredere motstand mot en klasse som oppleves å ha tilegnet seg større makt enn den fortjener. I tillegg kan naturvernet oppfattes som en trussel mot en kultur som dyrker folkelig erfaringskunnskap og praktisk arbeid (det vil si fysisk bearbeiding av omgivelsene, også av naturen). Naturvern kan oppfattes som et ønske om å beskytte naturen mot slit og ærlig arbeid, som har holdt liv i oss alle gjennom hele menneskehetens historie.

Interessemotsetninger og konvergens

Skogeierne og bygdefolk med dype røtter i en døende høstingskultur, kanskje etterkommere av motstanderne fra Julussakonflikten, kan oppleve et skjebnefellesskap i møte med «urbane eliter» og et statsapparat som kan oppfattes som kontrollert av disse «elitene». I møte med presset mot bygdelivet og kontrollen over utmarka og ressursene flyter de økonomiske interessene til grunneiere, skogandelslag, industri og entreprenører sammen med arbeiderklassens ønske om trygge jobber. Utnyttelsen av naturressursene finner nye former, og her får fritidsfeltet også en ny og viktig betydning, særlig i forbindelse med utbygging av nye hyttefelt (en virksomhet som har fått et enormt omfang i Norge), men også til en viss grad knyttet til andre typer arbeid i turistindustrien. Viktig er også bygging av småkraftverk, vindkraftanlegg og andre byggeprosjekter som er typiske for rurale områder. For en kort periode gir det arbeid til anleggsarbeidere, snekkere, lastebilsjåførere og andre, men når jobben er gjort og anleggene står ferdig, er varige arbeidsplasser som regel få (May & Nilsen, 2019).

Konvergens er like iøynefallende på et annet nivå: Gjennom å bidra aktivt til demonisering av den høyt utdannede middelklassen, forskningen, mediene og staten selv klarer mektige aktører å spille rollen som ofre for den samme marginaliseringen som arbeiderklassen opplever. På den måten fremmer de sine egne interesser samtidig som de fyrer opp under den folkelige antielitismen og opptrer som dens talspersoner. De dypere strukturelle motsetningene – klasse- og klasse- og klasse- og klasse- motsetningene – som finnes innad i den antielitistiske bygdealliansen, tilsløres. Disse motsetningene har nå som før sine dypeste røtter i eiendomsforholdene på bygda.

Strid om miljø saker og kontroll over naturressurser (formell så vel som uformell kontroll) er sentralt i det konfliktbildet som nå manes fram i media og i den politiske debatten. Både det norske bompenggeopprøret og «gule vester-bevegelsen» i Frankrike ble utløst av angivelige miljøpolitiske tiltak, selv om det har blitt tydelig at særlig det franske fenomenet handler om langt mer (Kinniburgh, 2019). I Tyskland har partiet Alternative für Deutschland (AfD) gjort «klimahysteriet» til en sentral kampsak (Lockwood, 2018). Et av våre egne forskningstemaer gjennom årene, nemlig konflikter om store rovdyr og naturvern ellers, er sentralt nok i konfliktbildet i mange land til at det gir god innsikt. Sverigedemokratene har en rovdyrpolitikk ikke ulik Senterpartiets, og de bruker ulvesaken aktivt i sitt stemmefiske i glesbygden, ikke minst ved å peke på at ulven er den urbane elitens favorittdyr (Sverigedemokratene, 2020).

Å undergrave miljøpolitikk fra en maktposisjon for å beskytte egne materielle interesser er ikke det samme som å utfordre en maktstruktur nedenfra – selv om det ofte og aktivt gis inntrykk av at det er det samme. Det er viktig å synliggjøre bestrebelser på «maktkritikk» som egentlig handler om noe annet, nemlig å konsolidere nettopp maktposisjoner og fremme bestemte økonomiske interesser.

Men også for arbeiderklassen kan det være enklere å konstruere den moderne middelklassen og statsapparatet som den befolker, som «eliten», ikke kapitalen eller en økonomisk overklasse og slett ikke skogeierne i Østerdalen (enda noen av dem eier enorme landområder, er søkkrike og har betydelig politisk innflytelse), som en fiende av alt som har med bygda å gjøre.

Reprise med Kjell Vidar

I en artikkel i *Nytt Norsk Tidsskrift* for noen år siden («Kodebok for den intellektuelle middelklassen») lot vi en av informantene våre være gjennomgangsfigur (Krange & Skogen 2007a). Vi kalte ham Kjell Vidar. Vi synes noen passasjer fra den artikkelen passer godt, så vi gjengir dem her:

Han sitter ved kjøkkenbordet og ruller en røyk. Utenfor suser granskogen. Ved siden av tobakkspakka ligger lua med logoen til Norges jeger- og fiskerforbund. Han behøver ikke tenke seg om lenge før han svarer på spørsmålet vårt om klasseforskjeller i lokalsamfunnet:

Han har enorme skogmengder, men jeg har sjøl bare skjøvet unna på kjøkkenbordet der og sittet og tatt meg en røyk og drikket kaffe og avtalt jaktkort om høsten. Det finnes ikke klasseskille slik sett her oppe. Her er vi veldig like alle sammen tror jeg. Du har et lite klasseskille, men det verste klasseskillet jeg opplever det har du med innflyttede akademikere. Hvis du skjønner meg?

(Kjell Vidar, arbeidskar og jeger fra Østerdalen)

Fra første stund ble bildet av et todelt samfunn presentert. Jegerne fortalte om et tydelig klasseskille, men det var et klasseskille som hadde lite med økonomi og eiendom å gjøre. I et område der klasseforskjeller og åpne klassekonflikter har vært framtrødende, med en styrtrik overklasse av skogeiere og en politisk radikal arbeiderklasse – og hvor de økonomiske, sosiale og kulturelle klasseforskjellene stadig er iøynefallende – kunne en vente at slike motsetningsforhold fortsatt spilte en rolle i forståelsen av det sosiale landskapet. Men som Kjell Vidar fortalte innledningsvis er det ikke skogeierne som betraktes som motpolen til «vanlige folk», men innflyttede akademikere.

...

Stedet Kjell Vidar bor er altså etter hans oppfatning fortsatt delt i to, og han bruker ordet klasseskille for å beskrive situasjonen. Men det er ikke et konvensjonelt klassebegrep, der klasse betegner økonomiske relasjoner. Snarere tvert om. Den materielle situasjonen for skogeieren og Kjell Vidar er veldig forskjellig, men det ser han bort fra. Akademikerne derimot, er annerledes nok til at de representerer en annen klasse.

Konstruksjon av et truet fellesskap

Vi har ikke bare intervjuet folk med arbeiderklassebakgrunn. Grunneiere, bønder og jegere fra arbeiderklassen snakket alle om «vår» måte å leve på som truet av dagens rovviltforvaltning, og at særlig ulven kommer i konflikt med den måten «vi» bruker utmarka på. Dette er åpenbart ikke en enkel refleksjon av felles livsstil og praksis i utmarka, for her er det temmelig store forskjeller. Måtene disse forskjellige gruppene bruker utmarka på, kan dessuten komme i konflikt med hverandre – slik som når jakthunder jager sau, og når sauesanking forstyrrer jakta. Utmarksbruken kan også preges av motstridende økonomiske interesser – slik som når grunneiere ønsker å øke inntektene fra jakt, og lokale jegere enten må betale mer eller finne seg andre områder å jakte på. Tilsvarende konflikter går på kryss og tvers i det sosiale landskapet (Skogen & Krange, 2003).

Likevel, dyrkelsen av bygdelivets særegenhet som et forsvar mot urban ekspansjon, og den nye middelklassens skumle inntreden i bygdene selv, så ut til å være en felles identitetsfaktor på tvers av kulturelle og økonomiske forskjeller. Bygdekulturen konstrueres og symboliseres på ulike måter, eksemplifisert ved dyre SUV-er og oilskin-regnjakker på den ene siden og gamle, store pickuper og baseballkapper på den andre (Skogen & Krange, 2003). Alle slags bygdelivsstiler kan trues av sosiale endringsprosesser, men livsstiler med basis i ulike klasseposisjoner vil ikke trues på samme måte – eller nødvendigvis av de samme aspektene ved sosial endring. Det at ulven kommer tilbake – og andre former for nymotens naturvern – kan likevel bli et felles symbol på nye verdiorienteringer i «storsamfunnet», og disse endringene kan igjen knyttes til forskjellige håndgripelige forandringer som mange bygdefolk opplever i sine dagligliv. Med vekt på *forskjellige* forandringer.

Også her ser vi det samme i andre land. The Countryside Alliance i England var først og fremst en voldsom mobilisering mot forbudet mot revejakt, men også en bevegelse som skulle forsvare landsbygda mot urban ekspansjon og undergraving av lokal råderett og kultur – i et av verdens mest utpregede klassesamfunn der både kontrollen over land og ressurser og selve revejakta har vær forbeholdt «the landed gentry» (Anderson, 2006). Den sosiale konstruksjonen av et fellesskap på tvers av til dels ekstreme klasseskiller, i møte med endringer som rammer høyst ulikt, er overbevisende beskrevet av Michael M. Bell i boka *Childerley. Nature and morality in a country village* (Bell, 1994), basert på omfattende feltarbeid i en engelsk landsby.

Epilog: Tilbake til Julussa

Ingen vet hvordan fløterne fra Julussa ville ha reagert på ulven. Kanskje ikke med entusiasme. I 1927 fantes det knapt ulv i Hedmark, og det var ikke tilfeldig. De færreste så på den som annet enn et skadedyr, og den var utryddet med statens velsignelse og sjenerøse skuddpremier. Men alt har sin tid. Sannelig viser det seg at også arbeidsfolk på bygda kan like ulven nå, enda den kom tilbake under de beskyttende vingene til den moderne staten og den urbane middelklassen. Likevel er noe ved det gamle. Og det er kanskje det viktigste: Under harmonien og det tilsynelatende interessefellesskapet som råder på bygdene, finnes fremdeles den egentlige klassestrukturen, den ujevne tilgangen til eiendom, økonomiske ressurser og makt. På det planet gjør motsetningene, som lå bak den første Julussakonflikten, seg fremdeles gjeldene med stor tyngde.

Referanser

- Anderson, A. (2006). Spinning the rural agenda: The Countryside Alliance, fox hunting and social policy. *Social Policy & Administration*, 40(6), 722–738.
- Bell, M. M. (1994). *Childerley. Nature and morality in a country village*. Chicago, IL: University of Chicago Press.
- Borgen, O. Å. & Skogen, K. (2013). Gutta på jakt. Jakt som arena for reproduksjon av arbeiderklassekultur. *Tidsskrift for ungdomsforskning*, 13(1), 3–30.
- Hall, S. & Jefferson, T. (1976). *Resistance through rituals: youth subcultures in post-war Britain*. London, England: Hutchinson.
- Hochschild, A. R. (2016). *Strangers in their own land. Anger and mourning on the American right*. New York: The New Press.
- Kinniburgh, C. (2019). Climate Politics after the Yellow Vests. *Dissent*, 66(2), 115–125.
- Kojola, E. (2019). Bringing back the mines and a way of life: Populism and the politics of extraction. *Annals of the American Association of Geographers*, 109(1), 1–11.
- Krange, O. & Skogen, K. (2007a). Kodebok for den intellektuelle middelklassen. *Nytt Norsk Tidsskrift*, (3), 227–242.
- Krange, O. & Skogen, K. (2007b). Reflexive tradition. Young working-class Hunters between Wolves and Modernity. *Young*, 15(3), 215–233.
- Krange, O. & Skogen, K. (2011). When the lads go hunting. The «Hammertown mechanism» and the conflict over wolves in Norway. *Ethnography*, 12(4), 466–489.
- Lockwood, M. (2018). Right-wing populism and the climate change agenda: exploring the linkages. *Environmental Politics*, 27(4), 712–732.
- Loomis, E. & Edgington, R. (2012). Lives under the canopy: Spotted owls and loggers in Western forests. *Natural Resources Journal*, 52(1), 99–134.
- McDowell, L. (2003). *Redundant masculinities? Employment change and white working class youth*. Malden, MA: Wiley-Blackwell.

Nayak, A. (2006). Displaced masculinities: Chavs, youth and class in the post-industrial city. *Sociology*, 40(5), 813–831.

May, N. & Nilsen, Ø. A. (2019). The local economic impact of wind power deployment. *FinanzArchiv: Public Finance Analysis*, 75(1), 56–92.

Skogen, K. & Krange, O. (2003). A Wolf at the gate: The anti-carnivore alliance and the symbolic construction of community. *Sociologia Ruralis*, 43(3), 309–325.

Skogen, K., Krange, O. & Figari, H. (2017). *Wolf conflicts. A sociological study*. New York: Berghahn Books.

Skogen, K., Johansson, M., Figari, H., Flykt, A. & Krange, O. (2018). *Erfaringer med ulv* (NINA Rapport 1567). Oslo: Norsk institutt for naturforskning

Skogen, K., Ghosal, S., Skuland, S. E. & Krishnan, S. (2019). Predators in human landscapes. I B. Frank, J.A. Glikmann og S. Marchini (Red.), *Human–wildlife interactions: Turning conflict into coexistence*. Cambridge, MA: Cambridge University Press.

Skuland, S.E. & Skogen, K. (2014). Rovdyr i menneskenes landskap. *Tidsskriftet Utmark*, (1–2). Hentet fra https://utmark.org/Portals/utmark/utmark_old/utgivelser/pub/2014-1%262%26S/ordin/Skuland_Skogen_UTMARK_1%262.html

Slottemo, H. G. (2018) Distriktsbasert elitisme? Et forsøk på å knekke Senterparti-koden. *Samtiden*, (1).

Statistisk sentralbyrå. (2020a). Fra landbruk til havbruk. Hentet 20. august 2020 fra <https://dette-er-norge.ssb.no/fra-landbruk-til-havbruk>

Statistisk sentralbyrå (2020b). Fakta om skogbruk. Hentet 20. august 2020 fra <https://www.ssb.no/jord-skog-jakt-og-fiskeri/faktaside/skogbruk>

Sverigedemokraterna. (2020). Varg. Hentet 20. august 2020 fra <https://sd.se/our-politics/varg/>

Willis, P. (1979). Shop floor culture, masculinity and the wage form. I J. Clarke, C. Critcher & R. Johnson (Red.), *Working class culture*. London, England: Hutchinson.

Willis, P. E. (1977). *Learning to labour: How working-class kids get working class jobs*. Aldershot, England: Gower.

Øian, H. & Skogen, K. (2016). Property and possession. Hunting tourism and the morality of landownership in rural Norway. *Society and Natural Resources*, 29(1), 104–118.